

Emre Aracı

EDINBURGH'UN REID KONSER SALONU'NDA 20 YIL

Edinburgh Üniversitesi bünyesinde kurulan yaylı çalgılar orkestrası Edinburgh University String Orchestra (EUSO) 20. yılını, kurucusu olan yazarımızın katılımıyla 2 Haziran 2012 tarihinde özel bir konserle kutladı. Emre Aracı, konser izlenimlerini ve yıllar önce Adnan Saygun'un da konuk olduğu Reid Konser Salonu'nun tarihinden sayfaları Andante okurları ile paylaşıyor.

Kraliçe II. Elizabeth'in kullandığı "Royal Stewart" tartanı üzerinde bir keman ve iç içe geçmiş kemanlardan oluşan bir logo, Edinburgh Üniversitesi Reid Konser Salonu'nda verilen özel bir 20. yıl konserinin bu ekose afişi haliyle, İskoç başkentinin üniversitesine yakışır bir tasarımla hazırlanmış. Ama üzerinde duyurulan repertuarda Do majör bir ***Schottische*** göze çarpıyor ki, Sultan V. Murad'ın imzasını taşıyor; konserin diğer bir eseri ***Bosphorus by Moonlight*** (*Boğaziçi Mehtapları*) da bu ekose fonun üzerinde farklı diyarların mistik estetiğini beraberinde getiriyor. Öğrencilik yıllarımda üniversitede kurarak beş sene şefliğini yaptığım yaylı çalgılar orkestrası, Edinburgh University String Orchestra (EUSO), seneler sonra 20. yılını kutlarken işte böylesine eklektik bir programla, yabancı kültürlerden kendi kültürüne ulaşmaya gayret eden, farklılıklarda benzerlikler arayan ve çokseslilikte tek bir sesi bir bütün olarak duymaya çabalayan ve kendisini hâlâ onlar gibi öğrenci gören kurucusuna en güzel manevi hediyeyi veriyor.

Reid Konser Salonu'nda Jürgen Ahrend yapımı ay yıldızlı org.

EUSO ilk kurulduğu yıllarda Emre Aracı şefliğinde Reid Konser Salonu'nda.

1 Şubat 1992'de, Reid Konser Salonu'nda bu orkestrayı ilk defa debü konserinde idare ederken karşımda duran Jürgen Ahrend yapımı org üzerindeki ay yıldız bana bu salona her adım atışımda geldiğim toprakları hatırlatırdı ve EUSO benim şefliğini yaptığım dönemlerde Ahmed Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin ve Cemal Reşit Rey'in eserlerini de zaman zaman konserlerinde çalardı; Sultan V. Murad'ın bestelerini orkestrasyonlu olarak 1997'deki özel bir konserde Edinburgh'da ilk defa seslendiren de EUSO oldu. Dolayısıyla 20. yıl konserinde öğrencilerin bu geleneği sürdürüyor olmaları beni bir hayli duygulandırdı. 2 Haziran gecesi gerçekleşen bu konsere gitmek üzere, Londra'da King's Cross İstasyonu'ndan bindiğim Edinburgh treninde Virginia Woolf'un ***To the Lighthouse*** (Deniz Feneri) romanını okurken üç bölümlü romanda geçen 10 sene içerisinde hayatın gelip geçiciliği işlenirken, yatmadan her gece yatak odamın penceresinden ışığına baktığım Dungeness deniz fenerinin bazı geceler parlak, bazı geceler soluk ışığında, hayatın bir an için o ışık gibi parlayıp, ama hemen ardından söndüğünü görürken, sanki bu yolculuğun da bana romanda işlenen türde benzer duygular tattıracağını hissediyordum.

Beklentilerim boşa çıkmadı; on beş yıl sonra ilk defa Reid Konser Salonu'ndaki o podyuma tekrar çıktığımda ay yıldızlı org yine karşımda duruyor; Edinburgh'un uzun yaz gecelerinin

Emre Aracı orkestrasını 15 yıl sonra yeniden aynı mekanda yönetti.

EUSO, şefliğini benim yaptığım dönemlerde Ahmed Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin ve Cemal Reşit Rey'in eserlerini de zaman zaman konserlerinde çalardı; Sultan V. Murad'ın bestelerini orkestrasyonlu olarak 1997'deki özel bir konserde Edinburgh'da ilk defa seslendiren de EUSO oldu. Dolayısıyla 20. yıl konserinde öğrencilerin bu geleneği sürdürüyor olmaları beni bir hayli duygulandırdı.

General John Reid (1721-1807).

güneşi konser salonunun yüksek pencerelerinden içeri vuruyor ve bu org üzerindeki ay yıldızın hemen karşısında duran güneş ile adeta bütünleşiyordu. 150 sene boyunca kimler gelip geçmemişti bu salondan; bizim 20 senemiz de kaybolup gitmeyecek miydi bu zamana karşı durulamayan erozyon içerisinde? Ama sanki hatıralar bu salondaki objelerde yaşamaya devam ediyordu. Salona adını veren ve yaptığı bağışla müzik fakültesini üniversiteye hediye eden, kendisi de Edinburgh Üniversitesi mezunu, amatör bir müzisyen ve besteci bir komutan olan General John Reid (1721-1807), duvarda asılı üniformalı tablosundan elinde flütü olduğu halde, bize bakmaya devam etmiyor muydu? O bağış sayesinde Avrupa'nın en eski enstrüman koleksiyonlarından birini barındıran bu bina inşa edilmemiş miydi? Her sene generalin doğum gününde bir bestesi çalınarak, üniversite bu hamisinin hatırasını şereflendirmeye devam etmiyor muydu?

Bütün bunlara rağmen dışarıda zaman yine de hızla değişiyordu; bağımsızlığını arayan İskoçya birliğin kuvvetinde o bağımsızlığı keşfederek senelerce bunun huzurunu duyanlara daha ne kadar kucak açmaya devam edecekti? Beş senedir tamamlanamayan modern tramvay hattı, şehrin Princes Caddesi'ni bir tür savaş alanına çevirmemiş miydi? Üniversitenin tarihi Müzik Fakültesi fakültelik statüsünü yitirip, kütüphanesi ana kütüphaneye nakledilerek, önce Sanat ve Medya Okulu'nun bünyesinde, en son olarak da Sanat Koleji'nin çatısı altına girmemiş miydi?

Profesör Sir D. F. Tovey'nin adının yazılı olduğu pirinç plaket.

2 Haziran akşamı Reid Konser Salonu'ndaki suskun objeler, adeta bizi dinlemeye gelen daha da suskun bir avuç insandan çok daha fazla benimle diyalog halindeydi; bunda Virginia Woolf'un ne kadar çok etkisi vardı bilemiyorum. Konseri idare ettiğim podyum dahi her hoplayıp zıplayışımda bana bir şeyler anlatmak istiyordu sanki. Fakültenin tarihinde en meşhur müzik eğitmenleri arasında yerini almış olan Profesör Sir Donald Francis Tovey'nin şef podyumuydu bu. 20 sene önce de bu podyumdan idare edilirdi konserler; biraz daha hırpalanmış bir halde yine karşıma çıktı o podyum, ama Tovey'nin adının yazılı olduğu pirinç plaket hâlâ üzerinde duruyordu. Öğrencilik yıllarımda bu podyumun binanın bodrum katında öylece atılmış duran pirinç trabzanlarını

150 sene boyunca kimler gelip geçmemişti bu salondan; bizim 20 senemiz de kaybolup gitmeyecek miydi bu zamana karşı durulamayan erozyon içerisinde? Ama sanki hatıralar bu salondaki objelerde yaşamaya devam ediyordu.

bulup taktırtmıştım, ama bu konserde trabzanlar yoktu. Yine de Tovey'nin podyumu, üzerinde bugüne kadar konser idare eden şeflerin elektriğiyle, ifadesi mümkün olamayan bir enerji veriyordu.

Reid Müzik Profesörü Kürsüsü'nün tarihçesi ve Donald Francis Tovey

Edinburgh Üniversitesi bünyesindeki Reid Müzik Profesörü Kürsüsü 1839 yılında kuruldu ve ilk profesör, Mendelssohn'un öğrencisi ve arkadaşı olan John Thomson oldu. Ancak Thomson'un ani ölümünden sonra Mendelssohn bu defa üniversitenin rektörüne bir mektup yollayarak çok takdir ettiği besteci William Sterndale Bennett'i tavsiye etti. Kürsüye Bennett yerine John Donaldson atandı ve 1859 yılında Donaldson, üniversiteyi Reid Konser Salonu'nu inşa ettirmeye razı etti. 1893-94 eğitim yılında, Friedrich Niecks'in profesörlüğü zamanında ise müzik bölümü fakülte statüsüne kavuştu. Şüphesiz Edinburgh Üniversitesi Müzik Fakültesi en parlak devrini 1914'ten 1940'taki vefatına kadar Reid Kürsüsü'nde bulunan Profesör Donald Francis Tovey zamanında yaşayacaktı.

1917'de kurduğu ve her hafta düzenli konserler veren Reid Orkestrası için yazmaya başladığı analitik program notlarının yanısıra, hazırladığı Bach ve Beethoven eserlerinin kritik edisyonlarıyla bugün daha çok tanınan ve aynı zamanda besteci ve piyanist olarak da faaliyet göstermiş olan Tovey, Sophie Weisse'dan piyano dersleri almış, Oxford'un Balliol Koleji'nde "classics" okumuş, Hubert Parry ile kompozisyon çalışmıştı. Bestelediği piyano konçertosunu 1903 yılında kendi solistliğinde Henry Wood idaresinde seslendirmiş, 1906'da da Hans Richter'in şefliğinde çalmıştı. Ayrıca bir senfoni ve ***Bride of Dionysos*** adında da bir opera yazmıştı. Meşhur keman virtüözü, Brahms'ın yakın ahbabı Joseph Joachim ile dostluk kurmuş, hatta Joachim'in dörtlüsüne piyanoda eşlik ederek 1905'te Brahms'ın Op. 34 Piyanolu Beşlisini birlikte çalmışlardı. 1935'te, bir başka arkadaşı, Pablo Casals'a ithafen 60 dakika uzunluğunda epik bir viyolonsel konçertosu bestelemiş, aynı yıl kendisine, hazırlamış olduğu Bach edisyonlarına duyduğu hayranlığından ötürü, Sir Edward Elgar'ın tavsiyesi üzerine, şövalyelik ünvanı verilmişti. Ancak meşhur teorist Heinrich Schenker'in öğrencisi Anthony von Hoboken, Edinburgh'dan hocasına yazdığı 18 Eylül 1927 tarihli mektubunda Tovey hakkında hiç de parlak görüşler beyan etmemişti; hocasının *avant garde* teorileri Tovey gibi "hayaperest, dalgın" bir profesör fakültede olduğu sürece burada kabul göremezdi ve üstelik İskoçya'da profesörlerin kürsüleri kralın tahtından daha da sağlamdı. Tovey gerçekten de tam bir romantikti.

Konser salonunun geçmişteki ünlü konukları

Reid Konser Salonu'nda öğrencilerin bugün hâlâ üzerinde konser idare ettikleri şef podyumunun sahibinin hayatı zamanında işte böylesine parlak bir ivme çizmişti; hatta bu salonda 23 Kasım 1934 günü Albert Schweitzer, Pablo Casals ve Tovey hep beraber bir hatıra fotoğrafı çektirmişlerdi. Schweitzer ve Casals'a üniversite bu ziyaretlerinde fahri doktora ünvanı vermişti. Konser arasında, şef ve solistlere tahsis edilen odaya indim; 20 sene önce de kullandığımız odaydı burası; Tovey'nin Bechstein piyanosu, pedestal yazı masası, duvarda Joachim dörtlüsü ile çekilmiş hatıra fotoğrafı ve Joachim'in "sevgili dostu" Tovey'e imzaladığı, çerçevelenmiş eski bir kağıt parçası. Yerde Reid Orkestrası'nın kutular içerisindeki eski programları; 1920, 30 ve 40 seneleri. Bir-iki tanesini kutudan aldım. Sahipleri çoktan gitmiş olsalar bile içinde yazılı kelimeler hâlâ konuşmaya devam ediyor: 20 Mart 1930; Reid Orkestrası'nın 14. sezonu, Edinburgh'un Usher Hall'unda Tovey idaresinde verilen bir konser programı; 21 Mayıs 1942, orkestranın 26. sezonu, Tovey vefat edeli iki sene olduğu için orkestrayı artık Profesör Sidney Newman idare ediyor, solist Ukrayna asıllı piyanist Benno Moisewitsch. Rachmaninov'un Do minör 2. Piyano Konçertosu'nu çalıyor. Programın hemen altında bir açıklama var: *"Salonun bodrum katında ve koridorlarda hava saldırısına karşı tam teçhizatlı sığınak bulunmaktadır [...] Hava saldırısı durumunda sahneden anons yapılacaktır"*. İçim bir fena oluyor bu ibareyi

23 Kasım 1934 Albert Schweitzer, Pablo Casals ve Tovey

Emre Aracı öğrencilik yıllarında Tovey'nin şef podyumunda selam verirken

> *2 Haziran akşamı Reid Konser Salonu'ndaki suskun objeler, adeta bizi dinlemeye gelen daha da suskun bir avuç insandan çok daha fazla benimle diyalog halindeydi; bunda Virginia Woolf'un ne kadar çok etkisi vardı bilemiyorum. Konseri idare ettiğim podyum dahi her hoplayıp zıplayışımda bana bir şeyler anlatmak istiyordu sanki.*

okurken. Bazen cep telefonu çaldığı için sinirlendiğimiz konser anlarında insanlar bir devir neler yaşamışlar, ne şartlarda konser vermeyi sürdürmüşler.

Adnan Saygun'un 1946'daki Edinburgh ziyareti

O insanlar unutulmuş gibi görünseler de bu doğru değil; Tovey'nin odasındaki bu beklenmedik keşif, deniz fenerine ulaşmayı isteyen küçük James'in hisleriyle bir vücut halinde kenetlenmemi sağlarken esasında o romanda anlatıldığı gibi kaybolan her ruhun bizler düşündüğümüz sürece hayallerimizde hâlâ yaşadığını bir kere daha bana doğruluyor ve doğrularken de salonun boş koltuklarının esasında dolu olduğunu hissettiriyor; Tovey, Schweitzer, Casals ve kaybettiğimiz daha pek çok sevdiğimiz insan - belki hâlâ o salondalar. Edinburgh'dan kendi ülkemin müzik tarihine doğru yaptığım yolculukta bu salona adım atmış kıymetli bir besteciyi daha hatırlıyorum o akşam. Edinburgh'da hayatı ve eserleri üzerine doktora tezi yazarken, tamamen tesadüf eseri, Bilkent Üniversitesi Adnan Saygun Araştırma Merkezi Arşivi'nde, solmuş bir hatıra defterinin yaprakları arasında 1946 Kasım'ında Reid Konser Salonu'nu ziyaret ettiğini içim titreyerek keşfettiğim Adnan Saygun'u - o hatıra defterinde anlattığı gibi - elinde haritayla Edinburgh sokaklarında düşünüyorum; az önce konser programını elime aldığım "sempatik" Profesör Sidney Newman'la tanışmasını ve bu "şirin" şehirdeki gözlem ve intibalarını...

Saygun, 1946'da muhtemelen ilk defa gittiği Edinburgh'da halk müziğine duyduğu ilgiyle yeni keşifler peşinde koşarken, kendi bestelerine olan ilginin nezaketen olup olmadığını merak ederken, seneler sonra bestelerinin üniversite konser salonunda İskoçlar tarafından çalınacağını nasıl bilebilirdi? En ufak olumsuzluktan manşet yaratan gündemlerin peşinden koşulduğu bir ortamda farklı kültürlerin bu karşılıklı diyaloğu satır aralarına sıkışan kelimeler gibi kaybolup gidiyormuş gibi görünse de, onlar da bu satırların toprağında saklı kalacak nasıl olsa diye düşünüyor, teselli buluyor ve geçtiğimiz Şubat ayında İstanbul'daki Adile Sultan Kasrı'nda 500 İskoç'a İstanbul Oda Orkestrası ile verdiğimiz konseri hatırlıyor ve orkestranın gayda efektiyle eşlik ettiği Cihat Aşkın'ın ***Bonnie Highland Laddie*** şarkısı yorumu sonrasında gök gürültüsü gibi bir alkışla bütün İskoçların ayağa fırladığını gözümün önüne getiriyorum. Aynı hafta sonu Çırağan Sarayı'nda tulumla gaydanın birlikte çalındığı, İskoçların Türklerle el ele tutuşarak dans ettikleri o muhteşem baloyu anımsıyorum.

Bu hisleri duyarken İskoçya'da, Edinburgh'da ve Reid Konser Salonu'nda olduğumu neredeyse unutuyorum bir an. O akşam orkestranın 20. yıl konserini benimle birlikte iki şef daha idare etti; benden sonra EUSO'nun şefliğini devralan James Lowe ve şu anki şefleri Iain McLarty. Sadece müzik öğrencilerine değil, üniversitede herhangi bir dalda okuyan bütün öğrencilere açık olan EUSO, amatör bir topluluk olmasına rağmen şef olsun, besteci olsun, profesyonel anlamda pek çok kişinin yetişmesinde seneler boyu büyük katkılarda bulundu. Nitekim bugünlerde Kraliyet İskoç Milli Orkestrası, İskoç Oda Orkestrası ve Liverpool Filarmoni Orkestrası gibi orkest-

Emre Aracı, Iain McLarty ve James Lowe birlikte.

Saygun 1946'da muhtemelen ilk defa gittiği Edinburgh'da halk müziğine duyduğu ilgiyle yeni keşifler peşinde koşar, kendi bestelerine olan ilginin nezaketen olup olmadığını merak ederken, seneler sonra bestelerinin üniversite konser salonunda İskoçlar tarafından çalınacağını nasıl bilebilirdi?

ADNAN SAYGUN'UN EDINBURGH GÜNCESİNDEN SATIRLAR

1.XI.1946

Saat iki'de Edinburgh treni. Uzun bir yolculuk ve Edinburgh... İstasyonda Miss Dorothy Lyall karşılıyor. Birlikte Caledonian Oteli'ne gittik ve yemek yedik.

Yorgunum...

2.XI.1946

Sabahleyin bir rehber beni Musıki Enstitüsü'nde veya mektebine Mr Newman'a götürdü. Sempatik bir adam. Fakat İskoçyalı olmadığı gibi halk musıkisi ile de meşgul olmamış. Müzedeki sazlar arasında bizim üç telli cura'yı bulmak çok hoşuma gitti. Newman'ın talebesi geldi ve zaten bu kadarı kafi idi. Öğleyin International Club'ın lokantasında Miss. Portch isminde bir piyanist ile yemek yedik. Yarın akşam evinde bazı İngiliz eserlerini ve İskoç halk türkülerini dinleyecekmişim. Yemekten sonra D. L. ve bir başkası ile İskoçya tabiatını görmeye gitmek lazım geliyor. Edinburgh'un takriben 35 kilometre ilerisinde Peebles adlı bir kasabaya gittik. Şirin bir yer... Çaydan sonra Edinburgh ve otel..

3.XI.1946

Sabah ve öğleden sonra Edinburgh'da elimde plan dolaşıyorum. Bu şirin şehir çok hoşuma gidiyor. Öğleden sonra National Gallery'de bir Rembrandt, bir Van Gogh ve bir Degas keşfetmekten memnunum. Akşamüstü D. L. geldi ve beraberce yemekten sonra Miss Portch'un evine gittik. Davetliler arasında [?] Frazer isminde seksenlik kadın da var. İskoç halk türküleri kızkardeşi ile birlikte toplamışlar. Fakat ne yazık ki ilim zihniyeti ile çalışmamışlar. Sorduğum şeylere sarih cevaplar alamıyorum. [...] İskoç halk havaları teganni ettiler. Bu musıkiyi benim daha yakından görüp incelemem lazım. Eylül'de *galic* dedikleri halk bayramı olacakmış. Gelip görmek faydalı olur. Ben de bazı türküleri plaktan çaldım. Piyanoda da bir iki şey... Eserlerimi istiyorlar. Alaka gösterdiler. Nezaket mi bilemem.. Göndereceğim.

4.XI.1946

Üç'te Wiseman ile buluşmak üzere BBC'ye gittim. Neşriyat provasına gelmiş olan bir mektep talebe grubunu dinledim. Pek iyi değildi. Fakat keşki biz bu kadarını yapabilsek... Burada daha iyilerinin olduğunu Wiseman söylüyor. Wiseman'in de folklor ile tekniken meşgul olmadığı anlaşılıyor. Sempatik bir adam. Gelecek yıl daha uzun konuşmak üzere ayrıldık. Akşam yemeği. Ve D. L. beni istasyona götürdü: 10'da hareket. Gene pek rahat uyuyamıyorum.

5.XI.1946

Sabah trenin penceresinden hiç bir yeri görmek imkanı yok. Dehşetli sis. Bir saat gecikme ile King's Cross'a vardık.

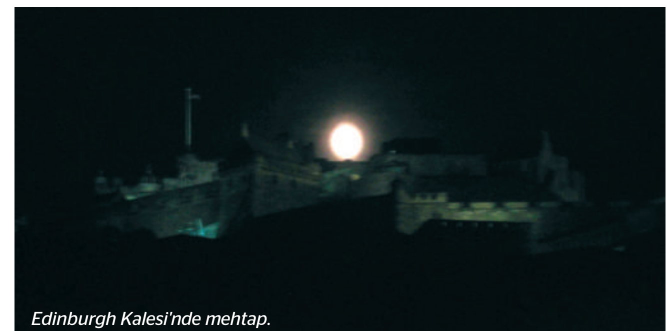
raları idare eden ve bir süre Bernard Haitink'in de asistanlığını yapan James Lowe ile eski günlerden konuşurken, EUSO'nun her sene gerçekleşen İskoçya turnelerini anımsamadan geçemedik. Büyük şatoların balo salonlarında şömine başında öğrencilerin hep bir arada kaldıkları bu turnelerde zaman zaman komik hadiselerin yaşanması ise kaçınılmazdı. Lowe'un aktardığına göre orkestra ıssız bir köy kilisesinde konser verdikten sonra temsil sonrası şafak vaktine kadar kilisenin toplantı salonunda dans edip eğlenirken üşüdükleri için orgun yanındaki bir düğmeyle kalorifer sistemini çalıştırdıklarını sanırken kilisenin çanlarını devreye sokmuşlar ve sabahın erken saatlerinde köy ahalisini polisle birlikte kapılarında bulmuşlardı. Melrose'da verdikleri bir konserde Gustav Holst'un ***St. Paul Suite***'ini çaldıktan sonra yaşlı bir hanım yanlarına gelerek *"ben en son bu eseri Bay Holst ile birlikte çalmıştım"* demiş, *"keşke onun 'Brook Green Suite'ini de çalsaydınız"* diye eklemiş. Orkestra bir sonraki sene Melrose'a

Edinburgh Kalesi.

geri dönünce bu hanımın arzusunu unutmayarak kendisine bu defa ***Brook Green Suite***'i çalmıştı.

En son 11. Mersin Festivali'nin açılış konserinde Alpaslan Ertüngealp yönetimindeki Artemisia Oda Orkestrası eşliğinde Cihat Aşkın'ın solistliğinde çalınan ***Boğaziçi Mehtapları*** Keman Konçertomu Edinburgh'daki öğrencilik yıllarımda bestelenmiştim ve ilk seslendirilişi James Lowe idaresinde, Christina Ball solistliğinde 10 Mayıs 1997'de Reid Konser Salonu'nda EUSO tarafından yapılmıştı. Eserin birinci bölümü 20. yıl konserine de bu yüzden dahil edildi. Konser sonrası tek başıma Princes Caddesi'nde yürürken Edinburgh Kalesi'nin üzerine indiğini fark ettiğim dev mehtap ise kaleyle o kadar bütünleşmişti ki, bana mehtaptan ziyade uzakta parlayan dev bir deniz feneri gibi gözüktü; belki de bu manzara Lily Briscoe'nun tablosuydu.

Ağustos'un festival coşkusunda eğer Edinburgh mehtabını izlemek, ya da Reid Konser Salonu'ndaki enstrüman müzesini gezmek isterseniz, Türk Hava Yolları Temmuz ayından itibaren İstanbul-Edinburgh arası direkt uçuşlara başlıyor... **A**

Edinburgh Kalesi'nde mehtap.